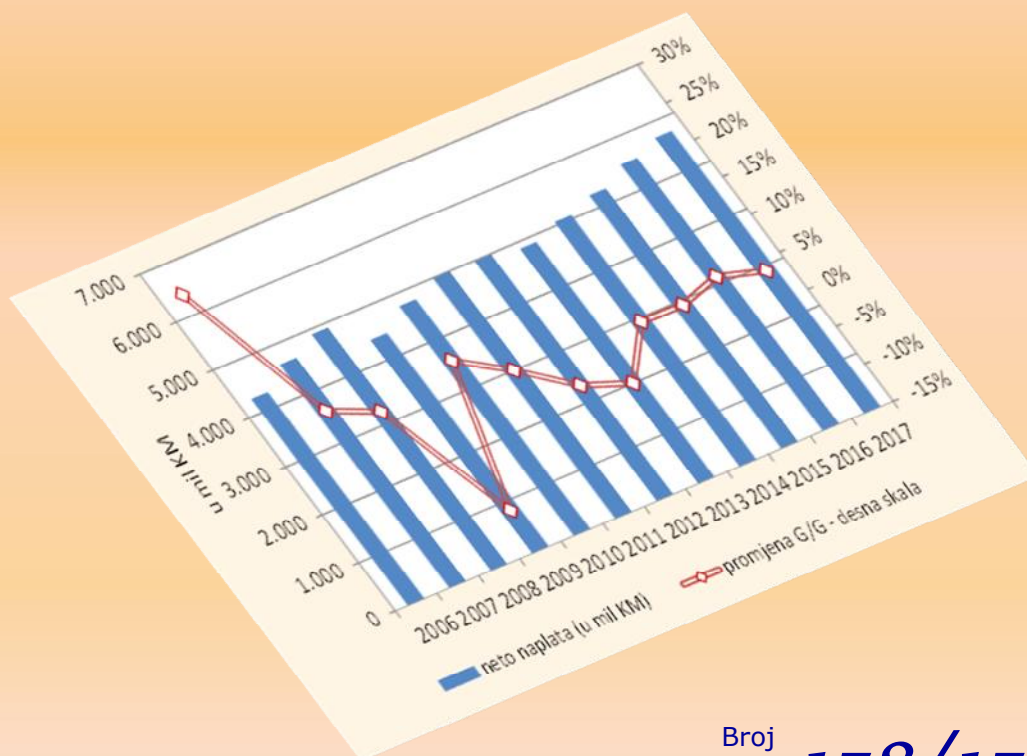

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Taxation Authority

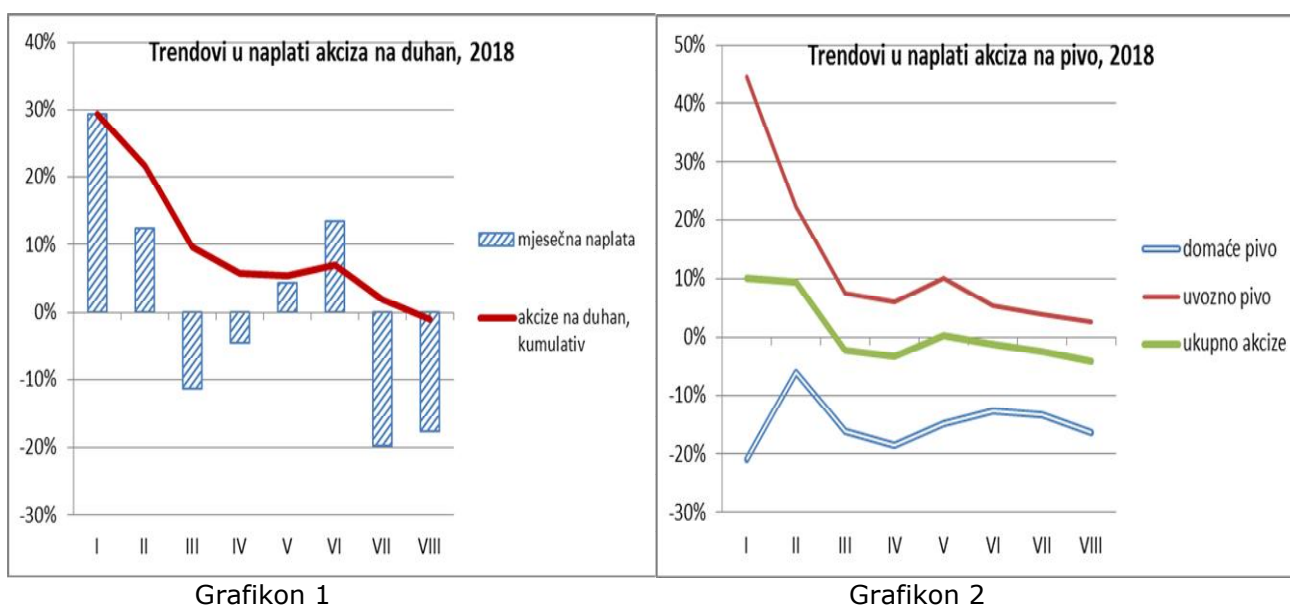
ОМА Билтен

Број
Број
Number **158/159**

Uz ovaj dvobroj

Za osam mjeseci 2018.godine bruto naplata prihoda od indirektnih poreza je bila veća za 361,6 mil KM. Budući da je istodobno zabilježen i rast povrata od 83,2 mil KM neto naplata indirektnih poreza u periodu januar - august 2018 je bila veća za 278,4 mil KM, odnosno za 7,4% u odnosu na isti period 2017. Suficit prihoda se odnosi na naplatu PDV-a i putarine, te u manjoj mjeri prihoda od carina. Loša naplata prihoda od akciza u posljednja dva mjeseca je anulirala suficit iz prvog polugodišta 2018. Naplata akciza na uvozne duhanske prerađevine se sa 4% rasta zadržala u pozitivnoj zoni rasta, ali sa vidljivim silaznim trendom (Grafikon 1). U posljednja dva mjeseca zabilježeni su enormni deficiti u naplati akciza na domaće duhanske prerađevine od 55,3% i 45,9%, koji su proizveli kumulativni deficit od 32,3%, bez ozbiljnijih izgleda za oporavak do kraja godine.

Grafikon 1

Grafikon 2

U augustu su zabilježeni pozitivni trendovi u naplati prihoda od akciza na alkohol i alkoholna pića, što je ublažilo dosadašnje negativne trendove. S druge strane, pogoršani su trendovi u naplati akciza na bezalkoholna pića. Loša naplata akciza na pivo u augustu produbila je postojeće dubioze u naplati. Pri tome su se prihodi od akciza na uvozna piva ipak zadržali u pozitivnoj zoni rasta, dok pad prihoda od akciza na domaća piva iznosi čak 16,4% (Grafikon 2).

dr.sc. Dinka Antić
šef Odjeljenja

Sadržaj:

Efektivno porezno opterećenje potrošnje

2

tehnička obrada : Sulejman Hasanović, IT saradnik
lektor : Darija Komlenović, prof. anglistike

Efektivno porezno opterećenje potrošnje

(Pripremila: Aleksandra Regoje)

Ovaj prilog predstavlja nastavak analiza poreznog opterećenja potrošnje objavljenih u oktobru 2011 godine (OMA bilten br. 75) i aprilu 2014 (OMA bilten br. 105).

Predstavljena je dinamika i struktura efektivnog poreznog opterećenja potrošnje u BiH, sa osvrtom na isto u članicama EU.

Implicitna porezna stopa (ITR- *implicit tax rate*) mjeri stvarno ili efektivno porezno opterećenje, direktno ili indirektno nametnuto na različite porezne osnovice ili potencijalno oporezive aktivnosti. Izračunava se stavljanjem u odnos određene vrste prihoda sa odgovarajućom poreznom osnovicom a može se odrediti za svaku vrstu porezne kategorije: potrošnju, rad i kapital. Implicitna porezna stopa omogućuje praćenje poreznog opterećenja tokom vremena (takozvano „prebacivanje“ poreznog opterećenja sa jedne ekonomske aktivnosti na drugu) kao i međunarodno poređenje poreznih karakteristika. Ukoliko visina ITR ne bi varirala tokom privrednog ciklusa, to bi ukazivalo na savršeno proporcionalnu vezu prihoda i porezne osnovice. Ipak, u stvarnosti se ITR mijenja tokom ciklusa, te najčešće pokazuje da su promjene u naplati poreza izraženije od promjena odgovarajuće porezne osnovice.

Uporedivost implicitnih stopa među članicama Evropske unije je omogućena korištenjem podataka prikazanih u skladu sa Evropskim sistemom nacionalnih i regionalnih računa (ESA). Međutim, harmonizacija se u potpunosti može postići jedino upotrebom istog nazivnika za sve zemlje, a ne uzimajući u obzir specifičnosti u pogledu poreznog zakonodavstva. Atraktivnost pristupa leži u činjenici da se svi elementi oporezivanja implicitno uzimaju u obzir, kao što su kombinovani efekti poreznih stopa, poreznih odbitaka i poreznih kredita. Na visinu implicitne porezne stope utiče i obim izuzeća, sive ekonomije, prag oporezivanja i sl. Prednost obuhvata ovalikog broja faktora praćena je i slabostima u tumačenju dinamike implicitnih stopa u slučajevima kada nije moguće razdvojiti efekte različitih faktora.

U ovom prilogu ćemo se fokusirati na ITR na potrošnju (ITRC). Prvo ćemo se osvrnuti na kretanja u Evropskoj uniji, a onda se skoncentrisati na dinamiku ITRC u BiH. Obzirom da je u prethodnim izdanjima biltena više puta objašnjavana metodologija izračuna ITR na potrošnju, ovdje ćemo se samo ukratko osvrnuti na način izračuna ovog pokazatelja i to u Dodatku 1: „Metodologija izračuna ITRC“ na kraju priloga.

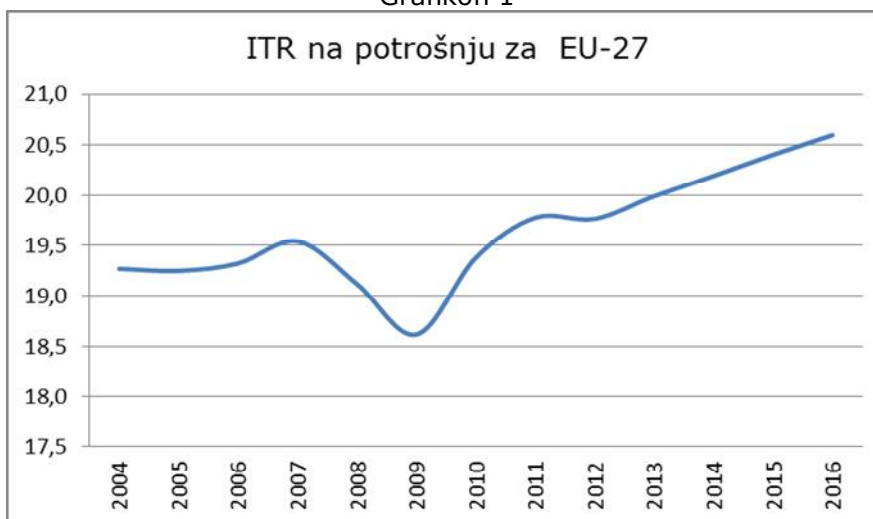
1. ITR na potrošnju u Evropskoj Uniji

Implicitna porezna stopa na potrošnju u 2016. godini iznosila je 20,6% za EU-27. Uprkos visokom stepenu harmonizacije indirektnih poreza u Evropskoj uniji, značajne su razlike u visinama efektivnog oporezivanja potrošnje u pojedinim članicama. U 2016. godini je implicitna porezna stopa na potrošnju bila najmanja u Španiji (15,8%) a najveća u Danskoj (31,2%).¹ Ponderisani prosjek ITRC za EU-27 konstantno raste od 2010 godine.² U poređenju sa 2009 godinom, prosjek za 2016. godinu je veći za 2 procentna poena. Najveći rast u odnosu na 2009. godinu bilježe Grčka (5,1 p.p.) i Mađarska (5 p.p.), dok je kod tri članice zabilježen čak manji pad ITR na potrošnju (Kipar, Danska i Luksemburg).

¹ DG Taxation and Customs Union, Data on taxation (*maj 2018*)

² EU-27 ne uključuje Hrvatsku

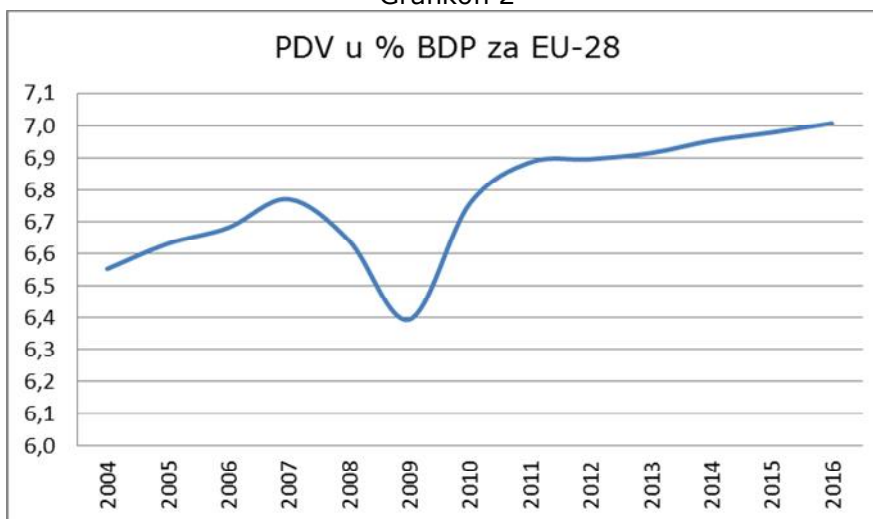
Grafikon 1

Izvor: DG Taxation and Customs Union, Data on taxation, maj 2018³

Udio indirektnih poreza u BDP za EU u 2016. g. je takođe značajno porastao u odnosu na 2009. godinu (1 p.p.). Obzirom da se najveći dio poreza na potrošnju odnosi na PDV⁴, kretanje ITR je uveliko određeno dinamikom prihoda od PDV-a i visinama PDV stopa. Udio prihoda od PDV-a u BDP-u je porastao za 0,6 p.p u periodu 2009-2016.

Grafikon 2

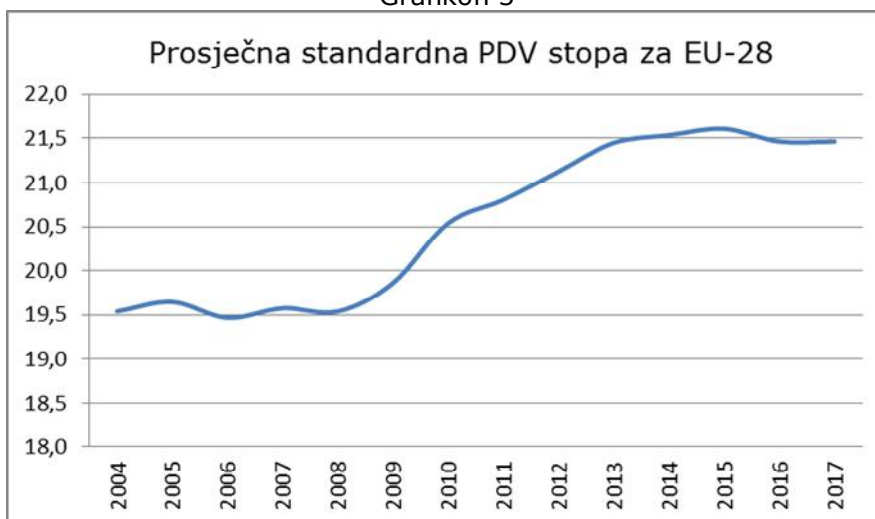
Izvor: DG Taxation and Customs Union, Data on taxation, maj 2018

Iz Grafikona br. 3 vidimo da je prosječna PDV stopa (neponderisani prosjek) konstantno rasla od 2008. godine. U 2017. godini je u odnosu na 2008. godinu prosjek porastao za 1,9 p.p., a za 1,6 p.p. u odnosu na 2009. godinu (Grafikon 4).

³ https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/data-taxation_en

⁴ Učešće prihoda od PDV-a u ukupnoj ITR na potrošnju kretalo se između 54% u Grčkoj i 75% u Švedskoj u 2015. godini (Taxation Trends in the European Union, 2017 edition, str. 23).

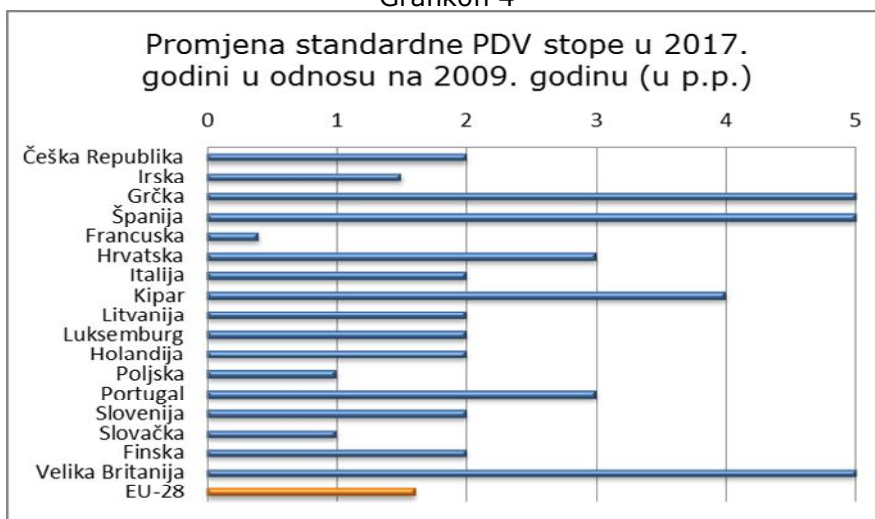
Grafikon 3

Izvor: Taxation and Customs Union, Statutory tax rates⁵

Izuzetak je 2017. godina, kada su samo dvije članice promijenile stopu, i to Grčka naviše za 1 p.p. i Rumunija naniže za 1 p.p., tako da je prosjek za sve EU članice ostao nepromijenjen. Time je zaustavljen dugogodišnji trend rasta PDV stopa.

Grafikon 4

Izvor: Taxation and Customs Union, Statutory tax rates

⁵ European Commission, Directorate General Taxation and Customs Union, Data on taxation, https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/data-taxation_en

2. ITR na potrošnju u BiH

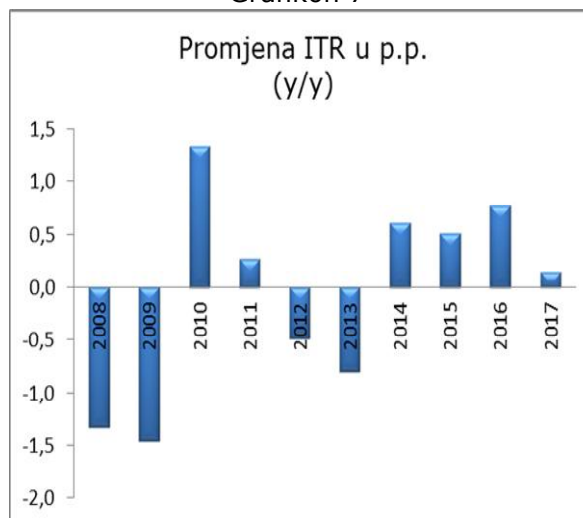
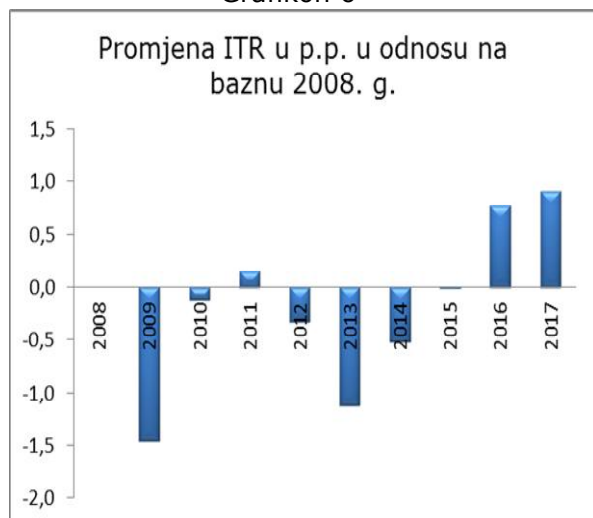
Proteklih 10 godina bio je turbulentan period za implicitne porezne stope na potrošnju u BiH. Naizmjenično su se smjenjivali trendovi pada i rasta ovog pokazatelja (Grafikon 5).

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO, Agencije za statistiku⁶ i projekcija DEP-a⁷

Grafikon 6

Grafikon 7

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO, Agencije za statistiku i projekcija DEP-a

Nakon pada u 2008 i 2009 godini, uslijedile su dvije godine rasta (2010 i 2011) pa onda ponovo dvije godine pada ITR na potrošnju (2013 i 2014). Poslije toga ponovo slijedi trend rasta ITR na potrošnju koja je u 2017. godini (23,4%) zamalo dostigla nivo iz predkrizne 2007. godine (23,7%, bez zaostalih prihoda prikupljenih na račune entiteta). Dalji rast je projektovan i za 2018. godinu, dok je za period 2019-2021 projektovana stabilizacija odnosno blagi pad ITR na potrošnju na nivou nešto ispod 24%.⁸

⁶ Agencija za statistiku BiH, 30.09.2017.

⁷ Direkcija za ekonomsko planiranje BiH, mart 2018

⁸ Pokazatelji za 2017. godinu su takođe dijelom projekcije obzirom da u vrijeme izračuna ITRC nisu bili dostupni podaci o p. potrošnji od strane Agencije za statistiku, nego su korištene projekcije DEP-a.

2.1. Komponente ITR na potrošnju

Da bi objasnili uzroke turbulencija ITR na potrošnju, potrebno je razložiti ovaj pokazatelj na njegove komponente:

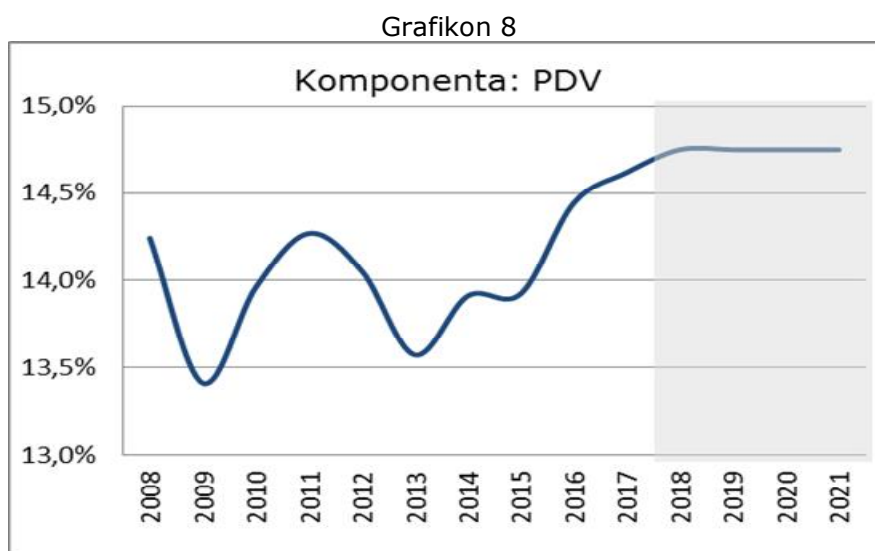
1. PDV,
2. energija,
3. duhan i alkohol, i
4. ostalo.

Na osnovu ovog pristupa može se uvidjeti koliko određena komponenta poreza na potrošnju ima udjela u ITR.

2.1.1. PDV komponenta ITR na potrošnju

Ova komponenta se računa omjerom prihoda od PDV-a i izdataka na privatnu potrošnju. Nivo PDV komponente ITR na potrošnju se kretao u rasponu 13,4% (2009. godina) do 14,6% (2017. godina). Obzirom da projekcije za naredni trogodišnji period (2019-2021) prate projektovani rast privatne potrošnje (DEP), očekuje se stabilizacija ovog pokazatelja.

PDV komponenta je najznačajnija komponenta ITR na potrošnju u BiH, te njeno kretanje najvećim dijelom određuje kretanje ukupnog pokazatelja ITR na potrošnju. Udio PDV komponente u ITR na potrošnju se u proteklih 10 godina kretao u rasponu 62-64%.

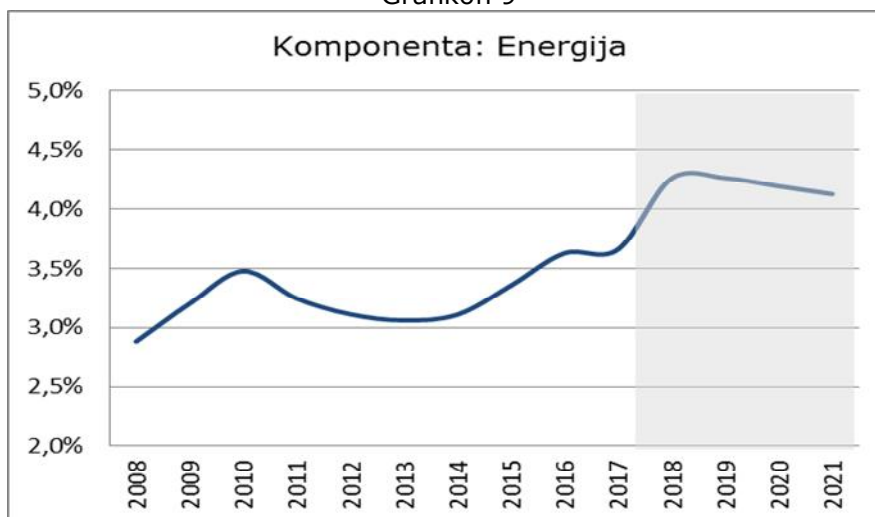
Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO, Agencije za statistiku i projekcija DEP-a

Da bi objasnili značajnost dinamike ovih prihoda na kretanje ITRC u Dodatku 2. ovog priloga prikazan je hipotetički primjer koliko bi stopa rasta prihoda od PDV-a u 2018. g. uticala na ITRC u poređenju istom stopom rasta prihoda koji pripadaju drugim komponentama. U primjeru je pretpostavljeno da projektovani rast privatne potrošnje u 2018. godini iznosi 3,33% kao u projekcijama DEP-a. Iz formula koje su dostupne u Dodatku 2. ovog priloga može se izračunati da bi npr. stopa rasta prihoda od PDV-a od 10,4% u 2018. godini dovela do rasta PDV komponente ITRC (i ukupne ITRC) za 1 p.p. (ili 0,01), dok bi ista stopa rasta prihoda (10,4%) koji pripadaju kategorijama „Energija“, „Duhan i alkohol“ i „Ostalo“ dovela do rasta ITRC za svega 0,25 p.p., 0,25 p.p. i 0,1 p.p., respektivno.

2.1.2. Komponenta energije ITR na potrošnju

U izračunu ovog pokazatelja za BiH uključeni su prihodi od akciza na naftu i naftne derivate i prihodi od putarine.

Grafikon 9

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO, Agencije za statistiku i projekcija DEP-a

U periodu 2008-2017 komponenta energije ITR na potrošnju se kretala u rasponu od 2,9%- 3,7%. U kriznoj 2009. godini kada je zabilježen pad privatne potrošnje od 3,7% i u 2010. godini kada je zabilježen njen skroman rast od 1,8% (Agencija za statistiku BiH, septembar 2017) došlo je do rasta komponente energije ITR na potrošnju za čak 0,32 i 0,27 p.p respektivno. Razlog je novi Zakon o akcizama⁹ koji je stupio na snagu 1.7.2009. godine i, između ostalih, donio značajne efekte na prihode od putarine zbog uvođenja dodatne putarine za finansiranje autoputeva (0,10 KM za litar derivata nafte). U periodu 2011-2012. godine zabilježen je pad prihoda iz ove kategorije, dok su u 2013. godini zadržani oko nivoa prethodne godine. Pad prihoda iz 2011-2012 se najvećim dijelom pripisuje promjenama strukture potrošnje derivata u korist dizela, te povećanoj potrošnji lož-ulja.¹⁰ Sa druge strane, privatna potrošnja je rasla u periodu 2011-2013, te je u navedenom periodu ponovo zabilježen trend pada komponente energije ITR na potrošnju. Od 2014. godine pa nadalje rastu prihodi iz ove kategorije iznad stope rasta potrošnje, te dolazi do ponovnog trenda rasta komponente energije ITR na potrošnju.

Projekcija prihoda od putarine za 2018. godinu uključuje efekte rasta stope prema izmjenama Zakona o akcizama od 1.2.2018. godine i veća je za čak 50% od naplate putarine u 2017. godini. Stoga je, uprkos projektovanoj negativnoj stopi rasta akciza na naftu planiran snažan rast komponente energije ITR na potrošnju za čak 0,6 p.p. Planirani prihodi od putarine ne rastu značajno u periodu 2019-2021. godine, zbog iscrpljivanja efekata rasta poreznih stopa. Nešto veći rast je planiran jedino u 2019. godini, jer viša stopa namjenske putarine nije bila u primjeni od samog početka 2018. godine¹¹. U 2019. godini je planirana stagnacija komponente energije ITR na potrošnju, a u periodu 2020-2021 ponovni pad jer projektovane stope rasta prihoda od akciza na naftu i putarine ne prate rast privatne potrošnje.¹²

⁹ Službeni glasnik BiH 49/09

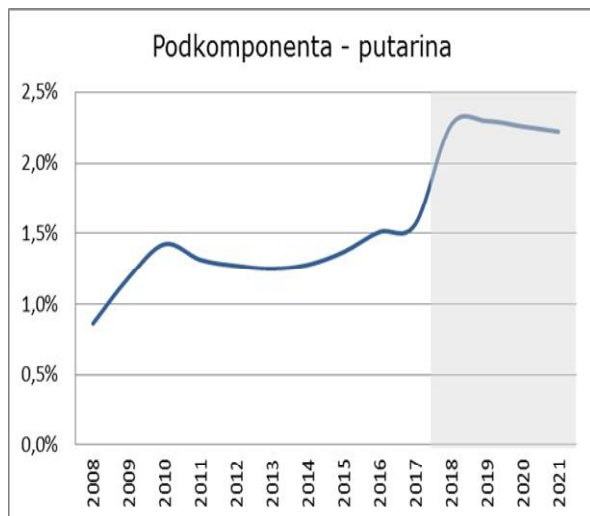
¹⁰ Diferencirano oporezivanje derivata, koje podrazumijeva povrat akcize na lož-ulje u određenim slučajevima, te oslobađanje plaćanja putarine za rudnike, termoelektrane i željeznice, doveli su do smanjenja naplate prihoda od akciza na derivate, ali i prihoda od putarine.

¹¹ Rast prihoda u godini (y) zbog niže osnovice za poređenje u (y-1) u kojoj su dijelom primjenjivane niže stope oporezivanja, kao i u slučaju poređenja 2010/2009.

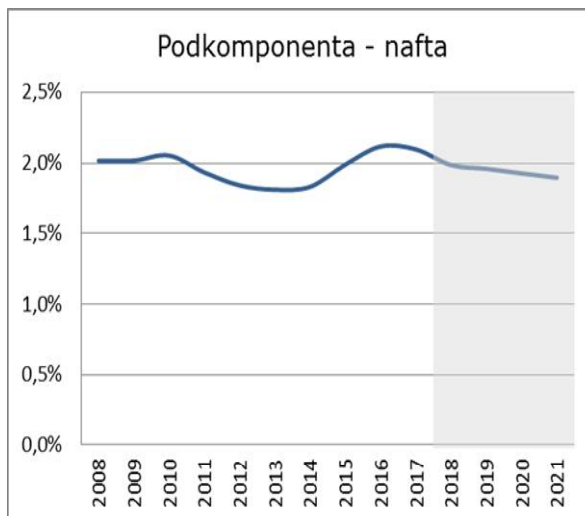
¹² Projekcije prihoda za 2018-2021 dostupne su u OMA Biltenu br. 154-155

Grafikon 10

Grafikon 11

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO, Agencije za statistiku i projekcija DEP-a

2.1.3. Komponenta duhana i alkohola ITR na potrošnju

Prihodi od akciza na duhan bili su pod velikim uticajem izmjene legislative u proteklom periodu. Od polovine 2009. na snazi je novi Zakon akcizama, koji je donio izmjene stopa. Nova *ad valorem* stopa snižena sa 49 na 42%, ali se ista obračunava na poreznu osnovicu sa PDV-om, te približno odgovara stopi koja se ranije primjenjivala. Uvedena je kategorija minimalne akcize na cigarete (primjena od 1.1.2010. godine), vezana za kategoriju cjenovno najpopularnijih cigareta. U cilju harmonizacije sa standardima EU uvedena je posebna (od 1.8.2014. godine specifična¹³ akciza) od 0,15 KM po pakovanju cigareta, koja se od 2009. godine svake naredne povećavala za taj isti iznos, te u 2018. godini iznosi 1,50 KM po pakovanju cigareta.

U početnim godinama posmatranog perioda rast fiskalnog opterećenja na cigarete donio je snažan rast prihoda od akciza na duhan, uprkos očekivanom padu potrošnje cigareta. Snažne stope rasta prihoda od akciza na duhan u 2009., 2010. i 2011. godini¹⁴ uz pad privatne potrošnje¹⁵ u 2009. i njen skroman rast u 2010. i 2011. godini, donijeli su ogroman porast komponente duhana i alkohola ITR na potrošnju. Komponenta duhana i alkohola u 2011. godini bila je veća za čak 1,537 p.p. u odnosu na 2008. godinu (Grafikon 12), zahvaljujući rastu podkomponente duhana za 1,583 p.p. (Grafikon 13) dok je podkomponenta alkohola u navedenom periodu zabilježila pad od 0,046 p.p. (Grafikon 14)¹⁶. U 2012. godini zabilježen je znatno niži rast prihoda od akciza na duhan (5,9%) nego u prethodne tri godine, ali još uvijek veći od rasta privatne potrošnje. Rast podkomponente duhana ITR na potrošnju je zaustavljen u 2013. godini kada je ostvaren pad prihoda od akciza na duhan od 4,1%. Jedan od osnovnih razloga pada prihoda od akciza na duhan je supstitucija potrošnje cigareta rezanim duhanom, zbog sve većeg jaza u nivou fiskalnog opterećenja cigareta i rezanog duhana, čije se stope oporezivanja nisu povećavale u odnosu na 2009. godinu. Pad prihoda od akciza na duhan uprkos rastu stope oporezivanja cigareta u 2013. godini predstavljao je alarm za izmjenu legislative u ovoj oblasti kako bi se zaustavile distorzije na

¹³ Službeni glasnik BiH 49/14

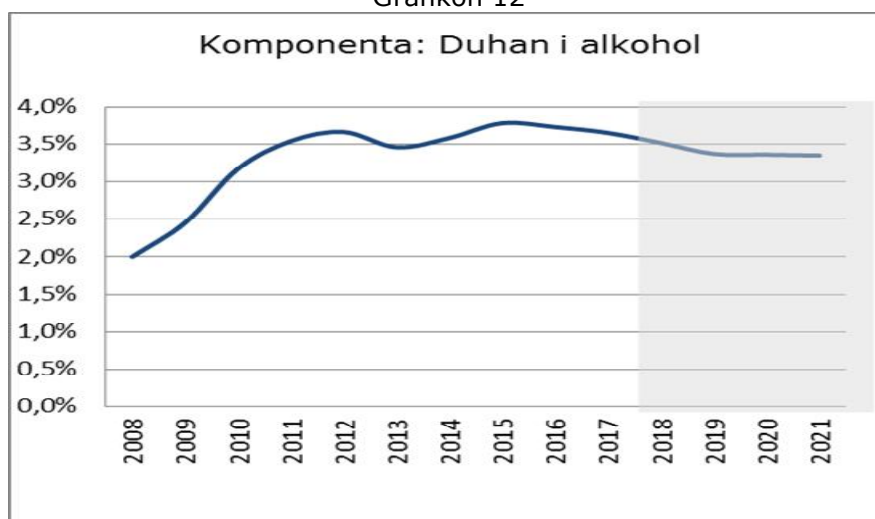
¹⁴ 23,3%, 37,1% i 16,3% respektivno

¹⁵ Misli se na ukupnu privatnu potrošnju (u našem izračunu: izdaci za krajnju potrošnju domaćinstava i NPUSD iz izvještaja Agencije za statistiku), a ne potrošnju duhanskih prerađevina.

¹⁶ Podkomponenta duhana/alkohola je izračunata odnosom prihoda od akciza na duhan/alkohol i ukupne privatne potrošnje.

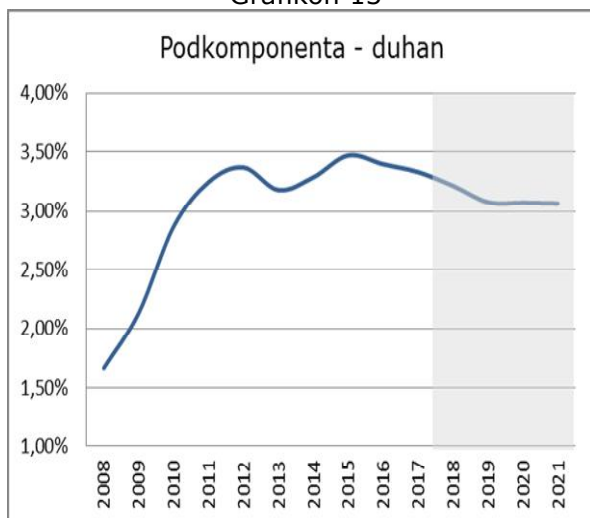
tržištu duhana. Nova politika akciza na duhan iz 2014. godine¹⁷ donijela je ogroman rast fiskalnog opterećenja rezanog duhana. To je dovelo do privremene stabilizacije na tržištu cigareta i rasta prihoda od akciza na duhan u 2014 i 2015. godini. Stope rasta prihoda u ovim godinama su prekoračile stope rasta privatne potrošnje, te je zabilježen rast podkomponente duhana ITR na potrošnju (Grafikon 13). Već u 2016. godini ponovo dolazi do supstitucije cigareta rezanim duhanom zbog rasta cijena cigareta, te je u 2016. i 2017. godini zabilježena stagnacija prihoda od akciza na duhan (-0,5% u 2016., i +0,9% u 2017. godini) i ponovni pad podkomponente duhana ITR na potrošnju. U 2018. godini se, prema projekcijama Odjeljenja, očekuje dalja stagnacija prihoda od akciza na duhan. Obzirom na projektovani rast privatne potrošnje (DEP), projektovan je pad podkomponente duhana ITR na potrošnju (Grafikon 13).

Grafikon 12

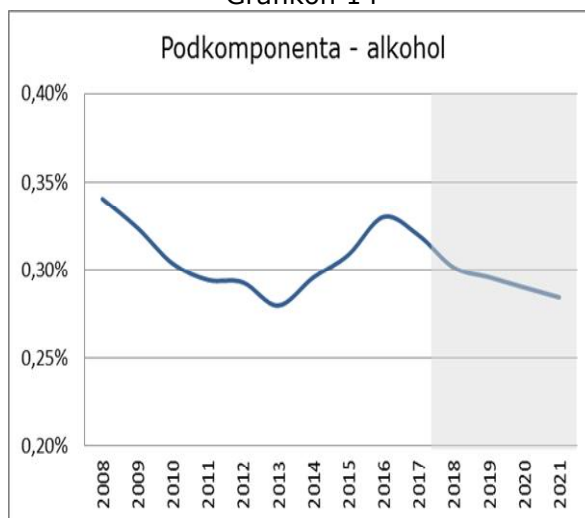

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO, Agencije za statistiku i projekcija DEP-a

Grafikon 13

Grafikon 14

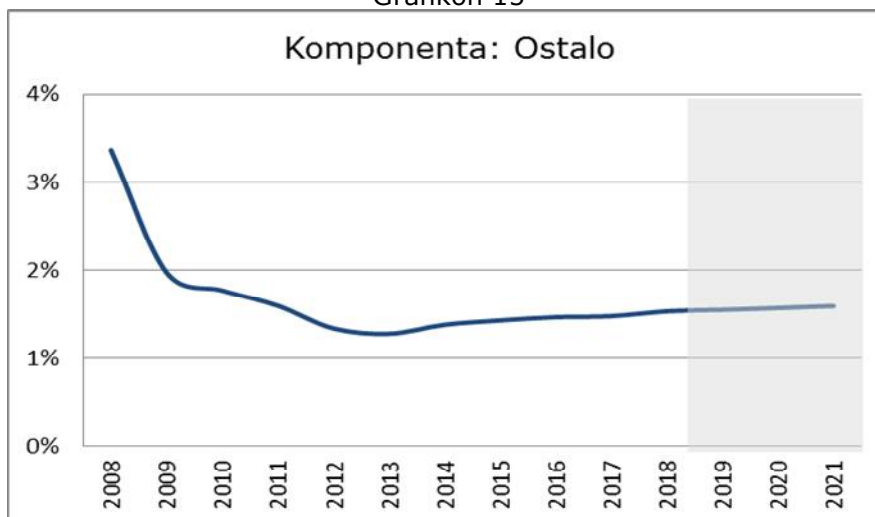
Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO, Agencije za statistiku i projekcija DEP-a

¹⁷ Službeni glasnik BiH 49/14

2.1.4. Komponenta „Ostalo“

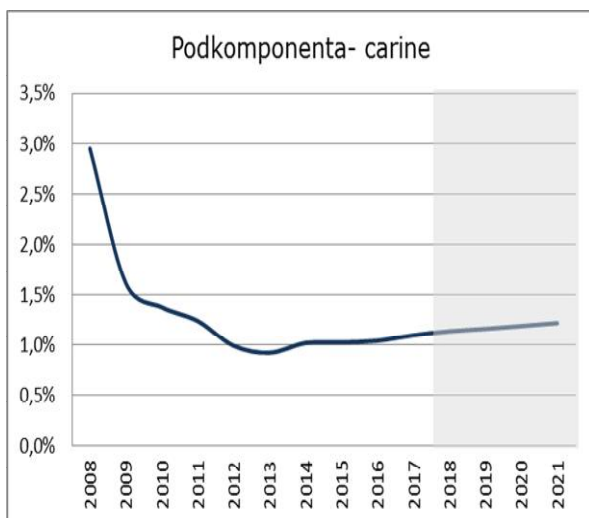
Komponenta „Ostalo“ uključuje sve ostale prihode sa Jedinstvenog računa UIO koji nisu uključeni u prethodne tri komponente.

Grafikon 15

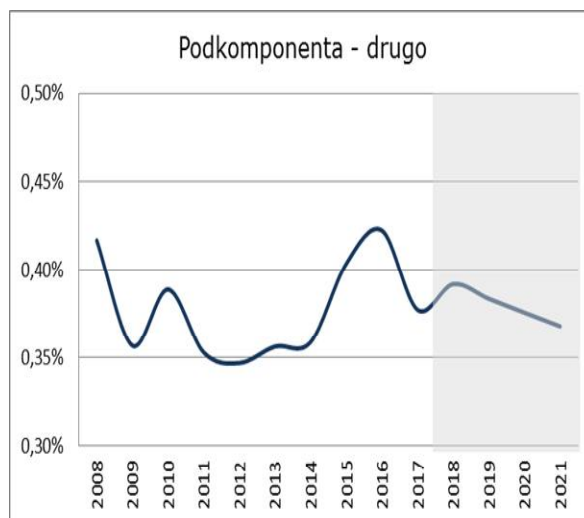

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO, Agencije za statistiku i projekcija DEP-a

Grafikon 16

Grafikon 17

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO, Agencije za statistiku i projekcija DEP-a

Obzirom da prihodi od carina imaju najveće učešće u kategoriji prihoda koji ulaze u izračun komponente „Ostalo“ ITR na potrošnju (74,5% u 2017. god), njihova dinamika je najvećim dijelom i odredila kretanje navedene komponente. Na sredini 2008. godine došlo do je početka primjene odredbi Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU koje podrazumijevaju postepenu liberalizaciju uvoza porijeklom iz EU. Naredne, 2009. godine su se prihodi od carina skoro prepolovili, a negativni trend ovih prihoda je nastavljen sve do 2013. godine, kada je i završena posljednja faza prelaznog perioda ukidanja carinskih tarifa. Godine 2014. ostvaren je snažan rast

prihoda od carina od 11,5%, uglavnom zbog velikog rasta uvoza iz Kine¹⁸. Obzirom na nisko učešće carina u indirektnim porezima, to je doprinijelo rastu ITR na potrošnju za svega 0,1 p.p. U godinama 2015. i 2016. ostvarene su niže stope rasta carina (1,9% i 3,5%), dok je u 2017. ostvarena stopa rasta od 8,4%. Uprkos tome, obzirom na nizak ponder carina u indirektnim porezima (4,7% u prihodima sa JR 2017. godini; neto iznosi) i pozitivna kretanja privatne potrošnje, rast podkomponente carine ITRC u 2017. u odnosu na 2014. godinu iznosio je svega 0,08 p.p.¹⁹

Podkomponenta koja uključuje druge prihode koji pripadaju komponenti „Ostalo“ ITR na potrošnju prikazani su na Grafikonu 17. Tu su uključene akcize na kahvu i bezalkoholna pića, te ostali i neusklađeni prihodi na Jedinostvenom računu UIO. Vidimo da ova podkomponenta nije značajna, i kreće se svega oko 0,35%-0,40%.

¹⁸ Uvoz iz Kine u 2014 je povećan za 48,7% (Agencija za statistiku BiH, Saopštenje br. 12, 20.01.2015).

¹⁹ Više od doprinosa pojedinih komponenti rastu ITRC u Dodatku 2

Dodatak 1: Metodologija izračuna ITRC

Prema metodologiji EU implicitna porezna stopa na potrošnju definiše se omjerom svih poreza na potrošnju i izdataka domaćinstava određene ekonomske teritorije na krajnju potrošnju (domaći koncept).

Okvir 1.1. Definicija ITR na potrošnju

Implicitna porezna stopa na potrošnju (ESA 2010)   Porezi na potrošnju/ P.31_S.14dom

Brojnik: Porezi na potrošnju (Okvir 1.2.)

Nazivnik: Izdaci domaćinstava određene ekonomske teritorije na krajnju potrošnju, domaći koncept (P.31_S.14dom)

Izvor: DG Taxation and Customs Union, EC, "Taxation Trends in the European Union" 2017 Edition, str. 255

Porezi na potrošnju definišu se kao nameti na transakcije između proizvođača i krajnjih potrošača i na dobra krajnje potrošnje. Prema klasifikaciji ESA porezi na potrošnju obuhvataju stavke kako je prikazano u Okviru 1.2.

Okvir 1.2. Porezi na potrošnju prema ESA klasifikaciji

D.211		Porez na dodatu vrijednost
D.212		Carine i porezi na uvoz, isključujući PDV
D.214		Porezi na proizvode, isključujući PDV i carine
	<u>izuzev</u>	D.214b Porezne markice
		D.214c Porez na finansijske i kapitalne transakcije
		D.214k Izvozne dažbine i novčane kompenzacije za izvoz
Sa koda D.29		Ostali porezi na proizvodnju
	D.29d	Porezi na međunarodne transakcije
	D.29f	Porezi na zagađivanje životne sredine
	D.29g	Paušalne naknade u PDV sistemu
Sa koda D.59		Ostali tekući porezi
	D.59b	Glavarina
	D.59c	Porez na potrošnju
	D.59d	Plaćanja domaćinstava za dozvole

Izvor: DG Taxation and Customs Union, EC, "Taxation Trends in the European Union" 2017 Edition, str. 247

Vidimo da porezi na potrošnju obuhvataju najveći dio indirektnih poreza (D2), ali ne sve vrste. Takođe obuhvataju neke od stavki sa linije D59 koje pripadaju direktnim porezima, obzirom da se odnose na rashode domaćinstava za pribavljanje određenih dobara ili usluga.

Nazivnik ITR na potrošnju obuhvata ukupne izdake domaćinstava za krajnju potrošnju određene ekonomske teritorije (*P31_S14dom*), što ne odgovara zakonskoj poreznoj osnovici.

ITR na potrošnju se može posmatrati kao cjelokupna mjera opterećenja potrošnje, a može se podijeliti na četiri osnovne kategorije: (1) PDV, (2) energija, (3) duhan i alkohol, i (4) ostalo. Pri tome se samo raspoređuju brojnici, dok nazivnik ostaje isti (privatna potrošnja). Stoga treba voditi računa prilikom interpretacije pojedinih komponenti implicitne porezne stope, obzirom da, izuzev u slučaju PDV komponente, stvarna porezna osnovica čini samo mali dio nazivnika.

Treba napomenuti da se kategorija poreza na potrošnju u BiH razlikuje od obuhvata ove vrste prihoda u Evropskoj uniji, o čemu treba voditi računa prilikom komparacije podataka. U poreznom sistemu Bosne i Hercegovine porezi na potrošnju obuhvataju sve indirektno poreze, odnosno PDV,

akcize, carine i putarinu. U izračunu ITRC za BiH privatna potrošnja uključuje izdatke za krajnju potrošnju domaćinstava i NPUSD.

Dodatak 2. Doprinos prihoda određene komponente rastu ITR na potrošnju

U prethodnom tekstu vidjeli smo da čak i ogromne stope rasta određenih prihoda (npr carina) nisu značajno doprinijele rastu ITR na potrošnju ukoliko se radilo o prihodima sa malim učešćem u porezima na potrošnju. Stoga ćemo ovdje objasniti odnose stopa rasta pojedinih prihoda i promjene ITR na potrošnju, i njihovu zavisnost od ostalih parametara.

Iz odnosa ITR na potrošnju, prihoda i privatne potrošnje (Okvir 1.1. u Dodatku 1. Metodologija izračuna ITRC) mogu se izvesti sljedeće jednakosti. Ukoliko bi u godini (y) porezi na potrošnju rasli po stopi p, a stopa rasta privatne potrošnje iznosila r, promjena ITRC u godini (y) u odnosu na godinu (y-1) iznosila bi kao u jednakosti (1) u Okviru 2.1., dok bi promjena određene komponente implicitne porezne stope na potrošnju ITRC_c zavisila od njenog udjela (S_c) u ITRC (odnosno ITRC_c) i iznosila kao u jednakosti (2).

Okvir 2.1.

(1)

$$ITRC_{(y)} - ITRC_{(y-1)} = ITRC_{(y-1)} * ((1+p):(1+r)-1)$$

(2)

$$ITRC_{c(y)} - ITRC_{c(y-1)} = ITRC_{c(y-1)} * ((1+p_c):(1+r)-1) = S_{c(y-1)} * ITRC_{(y-1)} * ((1+p_c):(1+r)-1)$$

ITRC_(y) - implicitna porezna stopa na potrošnju u godini (Y)

ITRC_(y-1) - implicitna porezna stopa na potrošnju u godini (Y-1)

ITRC_{c(y)} - određena komponenta (c) implicitne porezne stope na potrošnju u godini (Y)

ITRC_{c(y-1)} - određena komponenta (c) implicitne porezne stope na potrošnju u godini (Y-1)

S_{c(y-1)} - udio određene komponente u ITR na potrošnji u godini (Y-1), odnosno udio prihoda određene komponente u ukupnim porezima na potrošnju

p - stopa rasta ukupnih poreza na potrošnju

p_c - stopa rasta poreza na potrošnju određene komponente

r - stopa rasta p. potrošnje

Izvor: Prikaz autora

Istu problematiku možemo posmatrati iz suprotnog ugla. Iz jednakosti (2) se može izvesti jednakost (3) po kojoj se može izračunati kolika je odgovarajuća stopa rasta prihoda pojedine kategorije prihoda (p_c) za određenu promjenu komponente ITR na potrošnju ($\Delta ITRC_c = ITRC_{c(y)} - ITRC_{c(y-1)}$).

Okvir 2.2.

(3)

$$p_c = (\Delta ITRC_c : ITRC_{C(y-1)} + 1) * (r+1) - 1$$

Izvor: Prikaz autora

Simulacija promjene ITR na potrošnju određene komponente ($\Delta ITRC_c$) za određenu promjenu prihoda iz te komponente

Ako bi stopa rasta ukupnih prihoda / prihoda iz pojedine kategorije ITRC odgovarala stopi rasta privatne potrošnje, ne bi došlo do promjene ITRC / $ITRC_c$. Svaka druga stopa rasta prihoda p (pretpostavka: ista za sve kategorije) ne bi dovela do jednakih promjena komponenti $ITRC_c$.²⁰ Iz jednakosti (2) smo vidjeli da promjena $ITRC_c$ ($\Delta ITRC_c$) osim stopa rasta prihoda i potrošnje zavisi i od nivoa $ITRC_c$ u prethodnoj godini.

Da bi ilustrovali uticaj stopa rasta prihoda na ITRC u konkretnom slučaju strukture prihoda i nivoa p , potrošnje u BiH, u nastavku je predstavljena simulacija promjena ITR na potrošnju određene komponente ($\Delta ITRC_c$) za određenu promjenu prihoda iz te komponente. U simulaciji su korištene ostvarene komponente ITRC iz 2017. godine $ITRC_{C(2017)}$. Pretpostavka je da će stopa rasta privatne potrošnje u 2018. godini rasti po stopi $r=3,3271\%$ u skladu sa projekcijama Direkcije za ekonomsko planiranje BiH.

Izračunate su odgovarajuće stope rasta prihoda pojedinih komponenti (p), za određene promjene komponenti $ITRC_c$ po formuli (3) iz Okvira 2.2. Takođe su prikazane promjene $ITRC_c$ za određene stope rasta prihoda, izračunate po formuli (2) u Okviru 2.1.

Primjer 1.

Ako pretpostavimo da će rast privatne potrošnje u 2018. godini odgovarati DEP-ovim projekcijama (3,327%), onda se iz jednakosti (3) može izračunati da bi za rast svake komponente za po 1 p.p. ($\Delta ITRC_c=0,01$) bio potreban rast prihoda i to: PDV-a za 10,4%, prihoda iz komponente „Energija“ za 31,56%, prihoda iz komponente „Duhan i alkohol“ za 31,63%, a prihoda iz komponente „Ostalo“ za čak 73,28% (vidi tabele 1-4, zadnja kolona). Tada bi rast ukupne ITRC iznosio 4 p.p.

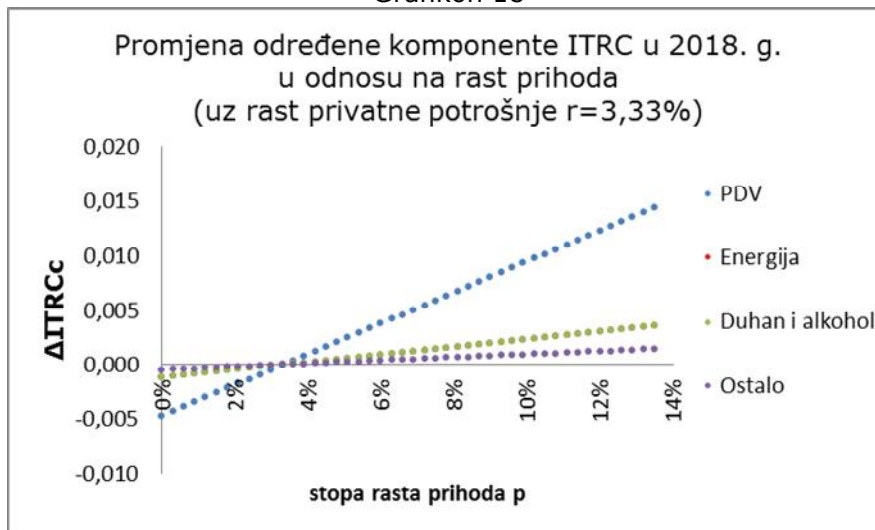
Primjer 2.

Iz jednakosti (2) se može se izračunati da bi stopa rasta prihoda od PDV-a od 10,4% u 2018. godini dovela do rasta PDV komponente ITRC za 1 p.p. ili 0,01, dok bi ista stopa rasta prihoda (10,4%) koji pripadaju kategorijama „Energija“, „Duhan i alkohol“ i „Ostalo“ dovela do rasta ITRC za svega 0,25 p.p., 0,25 p.p. i 0,1 p.p., respektivno.

²⁰ Osim u rijetkom slučaju jednakih $ITRC_c$ u ($y-1$)

Simulacija sa istim pretpostavkama (ostvarene $ITRC_{C(2017)}$, projekcije p. potrošnje za 2017. i 2018. od strane DEP-a) je predstavljena u Grafikonu 18 i Tabelama 1-4.

Grafikon 18

Izvor: Simulacija autora na osnovu $ITRC_C$ za 2017

Iz Grafikona 18. vidimo da bi svaka stopa rasta prihoda ispod stope rasta potrošnje dovela do pada odgovarajuće komponente ITR na potrošnju. Komponenta "Energija" se skoro poklapa sa komponentom "Duhan i alkohol" zbog približno istih nivoa $ITRC_C$ u 2017 godini, i korištenja istih pretpostavki rasta prihoda (p) i privatne potrošnje (r) u 2018.

Tabele 1-4: Simulacija promjene ITR na potrošnju određene komponente (ΔITR_C) za određenu promjenu prihoda iz te komponente.

Tabela 1: PDV komponenta, $ITR_{C(2017)} = 14,62\%$, pretpostavka $r=3,3271\%$										
ΔITR_C (u p.p.)	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1
p	4,03%	4,74%	5,45%	6,15%	6,86%	7,57%	8,28%	8,98%	9,69%	10,40%
$ITR_{C(2018)}$	14,72%	14,82%	14,92%	15,02%	15,12%	15,22%	15,32%	15,42%	15,52%	15,62%

Izvor: Simulacija autora na osnovu ITR_C za 2017

Tabela 2: Komponenta: Energija, $ITR_{C(2017)} = 3,66\%$, pretpostavka $r=3,3271\%$										
ΔITR_C (u p.p.)	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1
p	6,15%	8,97%	11,80%	14,62%	17,44%	20,27%	23,09%	25,92%	28,74%	31,56%
$ITR_{C(2018)}$	3,76%	3,86%	3,96%	4,06%	4,16%	4,26%	4,36%	4,46%	4,56%	4,66%

Izvor: Simulacija autora na osnovu ITR_C za 2017

Tabela 3: Komponenta: Duhan i alkohol, $ITR_{C(2017)} = 3,65\%$, pretpostavka $r=3,3271\%$										
ΔITR_C (u p.p.)	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1
p	6,16%	8,99%	11,82%	14,65%	17,48%	20,31%	23,14%	25,97%	28,80%	31,63%
$ITR_{C(2018)}$	3,75%	3,85%	3,95%	4,05%	4,15%	4,25%	4,35%	4,45%	4,55%	4,65%

Izvor: Simulacija autora na osnovu ITR_C za 2017

Tabela 4: Komponenta: Ostalo, $ITR_{C(2017)} = 1,48\%$, pretpostavka $r=3,3271\%$										
ΔITR_C (u p.p.)	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1
p	10,32%	17,32%	24,31%	31,31%	38,30%	45,30%	52,29%	59,29%	66,28%	73,28%
$ITR_{C(2018)}$	1,58%	1,68%	1,78%	1,88%	1,98%	2,08%	2,18%	2,28%	2,38%	2,48%

Izvor: Simulacija autora na osnovu ITR_C za 2017**Napomena:**

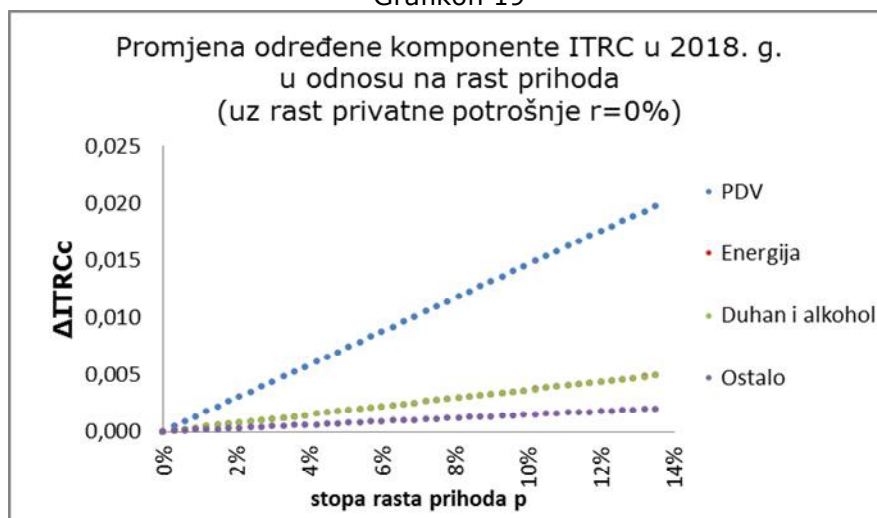
U simulaciji su korištene ostvarene komponente ITRC iz 2017. godine $ITR_{C(2017)}$. Pretpostavka je da će stopa rasta privatne potrošnje u 2018. godini iznositi $r=3,3271\%$ u skladu sa projekcijama Direkcije za ekonomsko planiranje BiH.

Izračunate su odgovarajuće stope rasta prihoda pojedinih komponenti (p), za određene promjene ITR na potrošnju odgovarajuće komponente (ΔITR_C), po formuli $p_C = (ITR_{C(2017)} : ITR_{C(2018)} + 1) * (r+1) - 1$

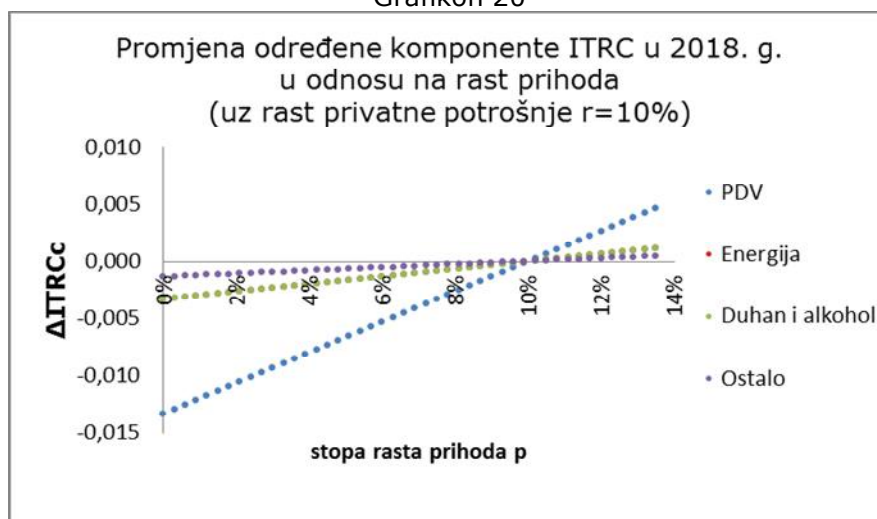
Promjena projektovane stope rasta potrošnje

Simulacija dopušta promjene projektovanog rasta potrošnje u 2018. godini, pa bi za stope rasta potrošnje od npr. 0% i 10% izgledala kao u Grafikonima 19 i 20. Logično, što je veća stopa rasta potrošnje, manji je rast određene komponente ITRC_C uz isti rast prihoda.

Grafikon 19

Izvor: Simulacija autora na osnovu ITRC_C za 2017

Grafikon 20

Izvor: Simulacija autora na osnovu ITRC_C za 2017

Literatura i izvori podataka:

- European Commission ,Directorate General Taxation and Customs Union, "Taxation Trends in the European Union; Data for the EU Member States, Iceland and Norway", 2017 Edition
- European Commission ,Directorate General Taxation and Customs Union, Data on taxation, https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/data-taxation_en
- Uprava za indirektno oporezivanje BiH
- Agencija za statistiku BiH
- Direkcija za ekonomsko planiranje BiH
- Bilteni Odjeljenja za makroekonomsku analizu (brojevi: 75, 105, 129, 154-155)